

XFTAP 10.63.01

Г.Г. Галиакбарова

С.Б. Жаркенова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: guzal_gg@mail.ru, zhshb5510@yandex.ru)

Медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеу: Қазақстанның еңбек заңнамасындағы қайшылықтар мен олқылықтар¹

Аңдатпа. Мақалада Қазақстанның қолданыстағы еңбек заңнамасына қысқаша талдау жүргізіліп, медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеудің кейбір проблемалық аспектілерін анықтауға әрекет жасалды. Медицина және фармацевтика қызметкерлерінің құқықтық жағдайының ерекшелігі олардың еңбегін реттеу еңбек құқығының жалпы нормаларына ғана емес, сонымен қатар олардың қызметінің әртүрлі ерекшеліктеріне әсер ететін арнайы нормативтік актілерге де негізделетіндігімен байланысты. Қазақстанның еңбек құқығында ғылыми тұрғыдан медицина және фармацевтика қызметкерлерінің құқықтық мәртебесі жеткілікті зерттелген жоқ. Осыған байланысты қолданыстағы қазақстандық еңбек заңнамаға талдау жасалып, медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеудегі кейбір олқылықтар анықталды. Зерттеу барысында медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін реттейтін кейбір шет елдердің қолданыстағы еңбек заңнамасының ережелеріне де назар аударылды. Мақалада жүргізілген зерттеудің нәтижелері бойынша қазақстандық еңбек және медициналық заңнаманы жетілдіруге бағытталған авторлардың ұсыныстары көрсетілді.

Кілт сөздер: еңбек заңнамасы, денсаулық сақтау, медицина қызметкері, фармацевтика қызметкері, құқықтық реттеу.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6844-2022-139-2-50-68>

¹ Бұл зерттеу Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің Ғылым Комитетімен қаржыландырылған (№ AP08857075 грант). Настоящее исследование профинансировано Комитетом науки Министерства образования и науки Республики Казахстан (грант № AP08857075). The present study was funded by the Committee of Science of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan (Grant No. AP08857075)

Кіріспе

Қазақстанның денсаулық сақтау саласында коммерциялық инновациялар мен бәсекелес орта элементтері енгізіліп, қазіргі заманғы медициналық технологиялар трансферті жүзеге асырылды. Соған қарамастан, бүгінде елдің денсаулық сақтау саласы халықтың денсаулық деңгейіне әсер ететін белгілі бір қиындықтарды бастан кешуде. Әр адам үшін денсаулық маңызды фактор болып табылады және ол болмаған немесе жеткіліксіз болған жағдайда, қалған нәрсенің мәні жоғалады. Өзінің ерекше әлеуметтік маңыздылығына байланысты, халықтың денсаулығын қорғау мемлекет тарапынан қамқорлықтың объектісі болып табылады.

Әлемнің көптеген елдерінің конституцияларында (АҚШ, Ұлыбритания, Германия және т.б.) адамның салауатты өмір сүруінің маңыздылығы, әркімнің медициналық көмекпен денсаулықты сақтауға құқығы анықталған. Мұндай нормалар Қазақстан Республикасының Конституциясында да көзделген, оның 29-бабына сәйкес, азаматтар өздерінің денсаулығына қамқорлық жасауға құқылы, заңмен белгіленген кепілді медициналық көмектің көлемін тегін ала алады [1].

Медицина және фармацевтика қызметкерлерінің кадрлық әлеуеті бүкіл әлемде де, Қазақстанда да денсаулық сақтаудың бүгінгі жай-күйінің басты құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады. Олар халыққа сапалы жоғары білікті медициналық көмек көрсетуде маңызды рөл атқарады [2]. Медициналық және фармацевтикалық еңбектің біліктілігі, ұйымдастырылуы, күрделілігі және қауіптілігі бірінші кезекте маңызды және мұқият зерттеу мен жетілдіруді қажет етеді [3].

Медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін тиімді құқықтық регламенттеудің экономикалық, әлеуметтік маңызы бар. Әлемдегі эпидемжағдай Қазақстандағы медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеудің онсыз да проблемалық аспектілерін ушықтырды десек те болады: жұмысқа мотивациялық ынталандырудың болмауы, жалақының төмендігі,

денсаулық сақтау саласы қызметкерлерінің әлеуметтік қорғалуының жеткіліксіздігі, кадрлардың басқа салаларға кетуі және т.б., өйткені Қазақстанда денсаулық сақтау саласындағы еңбек қатынастарын құқықтық регламенттеу мәселелері осы кезге дейін аз зерттелген.

Медицина және фармацевтика қызметкерлерінің жұмысын құқықтық реттеудің кейбір мәселелері ресейлік және өзге де шетелдік ғалымдармен зерттелген. Атап айтқанда, медицина қызметкерлерінің еңбегін қорғау мәселелерімен И.В. Кочин, О.М. Акулова, С.В. Протас, Т.В. Ланкмилер, П.И. Сидоренко; медицина қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеумен – К.П. Романовская, Б.К. Сорокин; медицина қызметкерлерімен еңбек шартын жасасу ерекшеліктерімен – Г.А. Сидоров, Р.З. Симонян; медицина қызметкерлерінің жұмыс уақыты туралы – О.А. Курбангалеева; медицина қызметкерлерінің еңбек жағдайларымен – И.Л. Андреева және т. б. айналысқан. Осы тақырыпты зерттеген алыс шетел ғалымдарының арасында Э.П. Фрахер, П. Питтман, Б.К. Фрогнер, Дж. Шпец, Дж. Мур, А. Бек, Д. Армстронг, П.И. Бюрхаус, Донна К. Хаммакер, Томас М. Кнадиг (Fraher E.P., Pittman P., Frogner B.K., Spetz J., Moore J., Beck A.J., Armstrong D., Buerhaus P.I., Donna K. Hammaker, Thomas M. Knadig) және т. б. да бар.

Ресей еңбек құқығы ғылымында осы кезге дейін негізінен тек медицина қызметкерлерінің еңбегін реттеу мәселелері бойынша кешенді зерттеулер жүргізілген (А.И. Иванов «Медицина қызметкерлерімен еңбек шартын реттеу ерекшеліктері», 2007; Е.В. Астраханцева «Денсаулық сақтау қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеу мен әлеуметтік қамсыздандырудың кейбір ерекшеліктері», 2008; Н.А. Иванова «Денсаулық сақтауды реформалау жағдайында медицина қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеудің ерекшеліктері», 2012; Т.А. Белоколодова «Медицина қызметкерінің қазіргі еңбек-құқықтық мәртебесі және оның ерекшеліктері», 2017; Н.В. Желомеева «Медицина қызметкерлеріне еңбекақы төлеуді құқықтық реттеу», 2018) [4, 5, 6, 7, 8].

Медицина қызметкерлерінің ғана емес, фармацевтика қызметкерлерінің де еңбегін

құқықтық реттеудің ерекшеліктеріне Б.К. Сорокиннің кандидаттық диссертациясы арналған, 2018 [9].

Қазақстандық заң ғылымында диссертациялық деңгейде медициналық қызметкерлердің құқықтық мәртебесі медициналық құқық, медициналық-құқықтық конфликтология және қоғамдық денсаулық сақтау салалары тұрғысынан ғана зерттелген (Е.С. Шалхаров «Медицина қызметкерлерінің қызметін құқықтық реттеу мәселелері» (Вопросы правового регулирования деятельности медицинских работников), 2018; А.М. Ауезова «Қазақстан Республикасында медицина қызметкерлерінің конституциялық құқықтарын қорғауды қамтамасыз ету тетігін жетілдірудің ғылыми негіздемесі» (Научное обоснование совершенствования механизма обеспечения защиты конституционных прав медицинских работников в Республике Казахстан), 2014). Бұл еңбектерде медициналық қызметтің құқықтық негіздеріне (медициналық құқық), медицина қызметкерлерінің кәсіби құқықтық қатынастарының азаматтық-құқықтық сипатына, медицина қызметкерлерінің қазіргі заманғы медициналық-құқықтық конфликтологиядағы рөлі мен орнына баса назар аударылған [10, 11].

Қазақстандық еңбек құқығындағы медицина және фармацевтика саласы қызметкерлерінің құқықтық мәртебесі толыққанды зерттелген жоқ десек те болады.

Осы мақалада авторлардың мақсаты Қазақстанның және кейбір шет елдердің қолданыстағы еңбек заңнамасына қысқаша талдау жасау болып табылады, мұнда зерттеу барысында анықталған медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеудегі кейбір қайшылықтар мен оқшылықтар туралы мәселелер қозғалады.

Зерттеу тәсілдері

Зерттеудің әдіснамалық сипаты құқықтық шындықты танудың диалектикалық әдісіне негізделген. Алынған тұжырымдарды негіздеу үшін жалпы ғылыми таным әдістері де, заң ғылымының жеке ғылыми әдістері де қол-

данылды, ал негізгі әдіс болған – деректерді салыстырмалы құқықтық талдау әдісі.

Медицина қызметкерлері мен фармацевтердің құқықтық жағдайының ерекшелігі олардың еңбегін реттеу еңбек құқығының жалпы нормаларына ғана емес, сонымен қатар олардың қызметінің әртүрлі ерекшеліктеріне әсер ететін арнайы ережелерге де негізделетіндігімен анықталады. Медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін заңнамалық регламенттеудің негізін халықаралық құқықтың жалпыға танылған қағида-даттары мен нормалары, сондай-ақ ұлттық заңнаманың нормалары құрайды. Белгілі бір елдің құқығын жалпы әлемдік заңдар мен тенденциялардан бөлек қарастыру мүмкін емес. Бұл еңбекті құқықтық реттеуге байланысты мәселелерге толығымен қатысты.

Талқылау

Әлемде денсаулық сақтау жүйесінің бірыңғай моделі, тиісінше, олардың еңбегін реттеудің бірыңғай заңнамалық базасы бола алмайды, әрине Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының стандарттары, ұсынымдары мен техникалық нұсқауларын, сондай-ақ Халықаралық еңбек ұйымының ұсынымдары мен конвенцияларын санамағанда. Әр елде ресурстарды тартудың өзіндік ұлттық тәсілі тарихи қалыптасқан халықтың денсаулығын сақтау жүйесіндегі қоғамдық қатынастармен анықталады.

Денсаулық сақтау жүйесінің түрлерімен қатар, әлемде медициналық және фармацевтикалық қызметкерлердің еңбек қатынастарын реттеу жүзеге асырылатын әлеуметтік-еңбек қатынастарының модельдерін де ажыратуға болады: еуропалық (континентальды), англо-саксондық, азиялық модельдер.

Мысалы, еуропалық модельге мынадай ерекшеліктер тән: қызметкерлердің құқықтық қорғалуының жоғары деңгейі; еңбек құқығының қатаң нормалары; салалық тарифтік реттеу; еңбекақы төлеуді салыстырмалы түрде шағын саралау; еңбекақы төлеудің заңнамалық белгіленген жоғары минимумы (Швеция, Норвегия, Дания). Бұл модель барынша Ха-

лықаралық еңбек ұйымының талаптары мен ұсыныстарын көрсетеді және жүзеге асырады.

Англо-саксондық модель мыналармен сипатталады: еңбек және азаматтық құқықтың жетілуі мен дамуы; жұмыспен қамтуды басқарудың және жұмыссыздыққа қарсы күрестің орталықтандырылған жүйесінің болмауы; қызметкерлерді жалдау және жұмыстан босату туралы жұмыс берушілерге кең құқықтар мен бостандықтар беру; әрдайым заңмен бекітілген ең төменгі жалақының болмауы; жалақыны саралаудың жоғары деңгейі; корпоративтік, ұжымдық шарттық қатынастар модельдері және салалар мен өңірлер деңгейінде осындай қатынастардың болмауы (АҚШ, Ұлыбритания, Австралия, Жаңа Зеландия). Бұл модель азаматтық және еңбек жалдаудың жақындығына, жұмысқа қабылдау қатынастарындағы кәсіпкерлердің еркіндігіне негізделген, бұл жұмыс күшінің үлкен ұтқырлығын тудырады [12].

Қазақстан үшін қатысушылары медицина және фармацевтика қызметкерлері болып табылатын еңбек құқықтық қатынастары саласындағы халықаралық-құқықтық нормалар декларативті болып табылады. Бұл халықаралық-құқықтық нормалардың үкіметтік емес бірлестіктермен – Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы, Еуропалық дәрілік заттар агенттігі, Дүниежүзілік медициналық қауымдастық және т.б. сияқты халықаралық ұйымдармен құрылуымен байланысты. Бұл актілер ұсынымдық сипатқа ие болып, осы құқықтық қатынастарды реттеудің жалпы принциптерін ғана жариялайды және әмбебап ережелер мен стандарттарды белгілейді. Мұндай актілердің жарқын мысалдары – Дүниежүзілік медициналық қауымдастықтың Женева (1948) [13] және Хельсинки (1964) [14] қалаларында қабылдаған декларациялары, Халықаралық медициналық этика кодексі (1949) [15].

Қазақстан Республикасында денсаулық сақтау жүйесін құқықтық реттеу саласындағы негізгі құжат «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» ҚР Кодексі (бұдан әрі ҚР Денсаулық туралы кодексі) болып табылады [16], сондай-ақ медицина қызметкер-

лерінің қызметі туралы ережелерден тұратын бірқатар нормативтік құқықтық актілер: «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорынның қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» [17], Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі [18], ҚР Денсаулық сақтау министрлігі, Денсаулық сақтау қызметкерлерінің Қазақстандық салалық кәсіптік одағы және Ұлттық денсаулық сақтау палатасы арасындағы 2020-2022 жылдарға арналған Салалық келісім [19], 2020 жылғы ақпанда қабылданған Қазақстан Республикасының медицина және фармацевтика қызметкерлерінің Ар-намыс кодексі [20] және басқалар.

Біздің пікірімізше, ұлттық заңнама медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық регламенттеу мәселелеріне жеткілікті көңіл бөлмейді. ҚР Еңбек кодексінде денсаулық сақтау саласына бағдарланған нормалар жоқ, бірақ осы кодекске азаматтық авиацияның авиация персоналына, теңіз кемелері экипаждарының (жүзу құрамы) мүшелеріне жататын жұмыскерлердің, мемлекеттік қызметшілердің, Парламент және жергілікті өкілді органдар депутаттарының, судьялардың, банк және кәсіподақтар қызметкерлерінің және т. б. еңбегін реттейтін баптар енгізілген.

Ресей Федерациясының Еңбек кодексінде де ұқсас жағдай қалыптасқан, онда жұмыскерлердің жекелеген санаттарының тізімі одан да кең, спортшылар, педагогикалық және ғылыми қызметкерлер, сондай-ақ басқа да санаттар бар [21]. Медицина қызметкерлерінің еңбегі туралы ескертпе Беларусь Республикасының Еңбек кодексінде кездеседі (319-бап) [22].

Қазақстанның еңбек заңнамасындағы олқылықтарды ҚР Денсаулық туралы кодексі ішінара өтеуге тырысады, оның 30-тарауы медицина және фармацевтика қызметкерлерінің мәртебесін, құқықтарын, міндеттері мен әлеуметтік кепілдіктерін айқындайды (270, 271 және 272-баптар). Бірақ бұл кодификацияланған актідегі ережелердің де елеулі кемшіліктері бар. ҚР Денсаулық туралы кодексінің 1-бабына сәйкес, медицина қызмет-

кері – кәсіби медициналық білімі бар және медициналық қызметті жүзеге асыратын жеке тұлға [16]. Бұл көрсетілген «медицина қызметкері» ұғымының анықтамасынан медицина қызметкерінің арнайы құқықтық мәртебесіне тән барлық белгілерді бөліп көрсету мүмкін емес. Бұл анықтамада тек екі белгі бар: біріншісі – кәсіптік білімі бар адам; екіншісі – кәсіптік қызметті жүзеге асыратын адам, бұл медициналық қызметтің еңбек-құқықтық, әлеуметтік-құқықтық аспектілерін жоққа шығарады. Әлемдік терминологияда «медицина қызметкерлері» деген жалпылама ұғым жиі кездеседі. Мысалы, ДДҰ анықтамасында: «... негізгі қызметі денсаулықты жақсартуға бағытталған адамдар денсаулық сақтау қызметкерлері болып табылады, олардың қатарына медициналық қызмет көрсететін мамандар (дәрігерлер, медбикелер, фармацевттер және зертханашылар), сондай-ақ әкімшілік және көмекші қызметкерлер кіреді» делінген [23].

Біз «медициналық қызметкер» ұғымының заңды мазмұнын анықтау кезінде өзгеше тәсілді қарастырамыз және қызметкерлердің осы санатын, ең алдымен, еңбек қатынастарының субъектілері ретінде қарастыру қажет деп санаймыз. Біз мынадай анықтаманы неғұрлым орынды деп санаймыз: «медицина қызметкері – бұл медициналық қызметті кәсіби негізде жүзеге асыратын, медициналық ұйыммен еңбек қатынастарында тұратын, заңда белгіленген тәртіппен еңбек шартын жасасқан және ерекше еңбек функцияларын орындайтын жеке тұлға». Ұсынылған анықтама негіздеуді талап етеді, өйткені ол медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбек функцияларының ерекше сипатын көрсетеді. Демек, бұл жағдайда медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеуге бағытталған заңнамалық нормалар шеңберінің кеңеюін айқындайтын медицина және фармацевтика қызметкерлері қызметінің еңбек-құқықтық ерекшеліктерін дәл айқындау қажет.

Мәселен, ҚР Денсаулық туралы кодексінің 270-бабының 1-тармағы медицина және фармацевтика қызметкерлерінің әлеуметтік-ең-

бек кепілдіктерін реттеу кезінде еңбек заңнамасына және өзге де нормативтік құқықтық актілерге сілтеме жасап, оларды нақты атап көрсетеді: еңбек жағдайларын жасау, оның ішінде қажетті медициналық бұйымдармен қамтамасыз ету; біліктілікті арттыру немесе кәсіби біліктілікті өзгерту; еңбекке ақы төлеу; деректерді еңбекке ынталандыру әлеуметтік құқықтарын қорғау үшін бірігу мүмкіндігі; медициналық қызметкер тарапынан салақтықпен немесе салғырт қарым-қатынас болмаған кезде пациенттің өмірі мен денсаулығына зиян келтіргені үшін кәсіби жауапкершілікті сақтаңдыру; лауазымдық міндеттерін атқару кезінде өмірі мен денсаулығына келтірілген зиянды өтеу; тиісті рұқсат құжаттары болған кезде жеке практикаға өз құқығын іске асыру; медициналық ұйым берген жағдайда, жеке және заңды тұлғаларға тиесілі байланыс құралдарын кедергісіз және тегін пайдалану. шұғыл медициналық көмек көрсету үшін пациентті жақын жердегі медициналық ұйымға тасымалдау; жол жүруте байланысты көлік шығындарын өтеу [16]. Көріп отырғанымыздай, аталған тізімде тек әлеуметтік-еңбек қана емес, жалпы құқықтық, азаматтық-құқықтық кепілдіктер де бар.

Еңбек жағдайларын жасау, оның ішінде қажетті медициналық бұйымдармен қамтамасыз ету; біліктілікті арттыру не кәсіби біліктілікті өзгерту; еңбекке ақы төлеу; қызметкерлердің еңбегін ынталандыру; өзінің еңбек және әлеуметтік құқықтарын қорғау үшін бірігу мүмкіндігі сияқты құқықтарды бекіту кезінде қазақстандық заң шығарушы, әдетте, медицина және фармацевтика қызметкерлерінің қарым-қатынастарын реттеу үшін еңбек заңнамасындағы нормалардың бірлігі мен саралануы қағидаттарын қолданады.

Бірақ, медицина және фармацевтика қызметкерлерінің жоғарыда аталған заңды кепілдіктерін ҚР Денсаулық туралы кодексінің 270-бабының 1-тармағы «негізгі кепілдіктер» деп атайтынын атап өткен жөн, бұл осы салада басқа да құқықтар мен кепілдіктердің бар екендігіне жол береді. Мысалы, еңбек шартын жасасу және бұзу ерекшеліктеріне байланысты маңызды мәселелер, еңбек тәртіптемесі

мен еңбек тәртібі мәселелері, қалыпты жұмыс уақытынан ауытқу кезінде еңбек қатынастарын реттеу, демалыс уақытының ерекшеліктері және басқалар.

ҚР Денсаулық туралы кодексіне 30-тараларды (медицина және фармацевтика қызметкерлерінің мәртебесі) енгізу бұл медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбек қызметінің ерекше сипаты, бірінші кезекте, денсаулық сақтау жүйесінің өзінің мәнімен және мазмұнымен айқындалатынын, қызметкерлер өздерінің еңбек функцияларын осы жүйенің шеңберінде жүзеге асыратынын білдіреді, түбінде осыдан олардың еңбегін реттеудің барлық ерекшеліктері туындайды. Бұл кодификацияланған акт медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеудің одан әрі жетілдіру мен нақтылауды қажет ететіндігін білдіреді.

Медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбек қызметінің басты ерекшелігі жалпы денсаулық сақтау саласының өзіндік ерекшелігі болып табылады, медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбек объектісі халықтың, оның ішінде жеке адамның өмірі мен денсаулығы болып табылады, бұл олардың өз еңбегінің нәтижелері үшін жауапкершілігімен (кәсіби, лауазымдық, моральдық) ұштасады, тиісінше мұндай жұмыс олардан психологиялық шығындарды талап етеді, себебі жалпы шаршаумен, жүйке шаршауымен, психикалық күйзелістермен байланысты.

Медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбек жағдайлары сияқты ерекшелігін атап өту қажет. Еңбек қызметінің түрі мен сипатына сүйене отырып, бұл персонал еңбек немесе қызметтік міндеттерін орындау кезінде денсаулығына зиянды жағдайларда болуы мүмкін, бұл зиянды объектілермен байланыс (вирустар, инфекция, сәулелену, зиянды химикаттармен және улармен жанасу қаупі, жарақат алу қаупі, оның ішінде «хирург позасында» ұзақ уақыт болу және т.б.). Медицина және фармацевтика қызметкерлерінің өміріне елеулі қауіп төндіретін жұмыс түрлері бар. Бұл жағдайда жұмыс беруші-ұйым мен бос лауазымға үміткер арасында еңбек шартын

жасасу үшін ұсынылған қызметкердің арнайы еңбек құқыққабилеттілігі қажет.

ҚР Денсаулық туралы кодексінің 270-бабының 2-тармағына сәйкес тиісті медициналық білімі бар, денсаулық сақтау саласындағы маманның сертификатымен расталған қызметкерлер медициналық қызметпен айналысу құқығына ие. Резидент дәрігерлер оқу кезеңінде денсаулық сақтау саласындағы маманның сертификатына сәйкес тәлімгердің қадағалауымен медициналық ұйымдарда жұмыс істеуге құқылы. Шетелде медициналық білім алған тұлғалар тиісті сертификат бере отырып, білімі туралы құжаттар, кәсіптік даярлығын бағалаудың оң нәтижесі танылғаннан кейін медициналық немесе фармацевтикалық қызметке жіберіледі. Бұл жағдайда дайындықты бағалау медициналық білім беру бағдарламалары бойынша түлектердің кәсіби дайындығын бағалау ережелеріне сәйкес жүргізіледі [16].

Еңбек және медициналық заңнаманы жетілдіру саласында Еуропа елдерінің тәжірибесі пайдалы. Мысалы, Германия заңнамасына сәйкес дәрігер ретінде тек шынымен де ең жақсы маман бола алады, өйткені бұл жоғары бәсекелестікке, жұмыс орнына үміткерлерді мұқият іріктеуге және жеке медициналық практикамен айналысқысы келетін тұлғалардың санының шектелуіне байланысты. Медицина кадрларын даярлау кезінде Германия сондай - ақ «кеш қоныс аударушылардың» - тарихи отанына көшкен ұлты немістердің кәсіби мүдделерін ескереді, олар медициналық дипломды тану рәсімін екі нұсқаның біреуі бойынша таңдай алады: BVFG [24] заңына немесе BQFG [25] заңына сәйкес.

Еуроодақ елдерінде кәсіби біліктілікті бағалау жүйесі 2005 жылғы 07 қыркүйектегі ЕО кәсіби біліктілікті тану туралы Директивасы (Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications) негізінде [26], сондай-ақ 1997 жылғы 11 сәуірдегі Еуропа Кеңесі мен ЮНЕСКО-ның Еуропа өңіріндегі жоғары білімге жататын біліктіліктерді тану туралы Конвенциясы (ETS №165 Лиссабон конвенциясы) [27] негізінде жұмыс

істейді. Қазақстан, елуден астам басқа елдерге қосыла, бұл Конвенцияны ратификациялады.

Еуразиялық экономикалық одақ (ЕАЭО) елдерінде денсаулық сақтау саласында кадрлардың академиялық ұтқырлығының өсуі аясында оқыту одақтық елде өтіп, ал еңбек қызметі отанда жүзеге асырылып жатқанын ескере отырып, медициналық білімді, оның ішінде ғылыми дәрежелер мен атақтарды тануды растайтын құжаттарды нострификациялауды жетілдіру мәселелерін өзекті деп санауға болады. Бұл тек практикалық қызметкерлердің ғана емес, сонымен қатар ғылыми кадрлардың да құжаттарын тануға қатысты. Бүгінде практикамен айналысатын медицина қызметкерлерінің, негізінен медициналық және фармацевтикалық ғылыми-зерттеу орталықтары қызметкерлерінің теориялық, ғылыми және практикалық жұмысты қоса атқаратынын ескерсек, ЕАЭО елдері аумағында еңбек қызметін жүзеге асыру кезінде олардың ғылыми дәрежелері мен ғылыми атақтары ескерілмейді және ақы төленбейді. Шын мәнінде, ғылыми жетістіктері бар қызметкерлердің құжаттарын нострификациялау үшін қайталама рәсім қажет. Демек, медицина және фармацевтика қызметкерлерінің біліктілік қана емес, ғылыми жетістіктерін де тану мәселелеріне ұлттық заңнамада назар аудару қажет.

Ең алдымен, еңбек шартына ерекше назар аудару қажет, өйткені оны медициналық қызметкермен жасасқан кезде тек қызмет түрін немесе лауазымын (учаскелік дәрігер, бас дәрігер немесе бөлім меңгерушісі және т.б.) ескеру жеткіліксіз. Сондай-ақ мамандандыруды, оның ішінде профильдік мамандандыруды (педиатр, терапевт, нейрохирург және т.б.) көрсету қажет, осылайша медициналық қызметкермен еңбек шартын жасасу шарттың талаптарын нақтылауды талап етеді, өйткені бұл қызметкердің еңбек функцияларын нақты орындауына тікелей әсер етеді.

Қазақстанның кодификацияланған актілерінде осы санаттағы қызметкерлердің жұмыс уақыты мен демалыс уақытының ұзақтығы туралы мәселе нақтыланбайды. Медицина және фармацевтика қызметкерлеріне

жұмыс уақытының қысқартылған ұзақтығына, жыл сайынғы қосымша ақылы еңбек демалысына және еңбекақының жоғары мөлшеріне құқық беру мәселелері заңға тәуелді актілерде белгіленеді [28, 29]. Мысалы, хирургиялық бөлімшелердің және стационарлардағы барлық бейіндегі палаталардың дәрігері, орта және кіші медициналық персоналы күнтізбелік 12 күн мөлшерінде қосымша демалыс алуға құқылы, жұмыс уақытының ұзақтығы аптасына 36 сағатқа дейін қысқартылған, сондай-ақ олар еңбекақының жоғары мөлшеріне құқығы бар.

Бірақ, жұмыс беруші – медициналық ұйым сақтауға міндетті белгілі бір жағдайлар бар: бұл жұмыс орындарын зияндылығы немесе қауіптілігі үшін аттестаттаудың мерзімді шаралары, сондай-ақ жұмыс уақытының есебі, медицина және фармацевтика қызметкерлерінің жұмыс күні ішінде зиянды еңбек жағдайларында қанша уақыт жұмыс істегені. Қысқартылған жұмыс уақыты құқығы бұл жұмыскерлер жұмыс күнінің жартысынан көбінде зиянды еңбек жағдайларында жұмыс істеген жағдайда ғана пайда болады. Бұл ретте логикалық сұрақ туындайды, егер хирург зиянды еңбек жағдайында жұмыс жасамаса, бірақ зиянды еңбек жағдайында операция жасауға науқасты дайындап жатса, бұл уақыт зиянды еңбек жағдайы болып табылады ма? Сондықтан медицина және фармацевтика қызметкерлеріне қысқартылған жұмыс уақытын белгілеуге қойылатын талаптар туралы нормаларды қайта қарауға негіз бар сияқты.

Бұл жағдайда жұмыс уақытының қысқартылған ұзақтығын енгізу адамның денсаулығы мен өміріне жауапкершілікпен, жұмыстың ерекшелігімен, айтарлықтай физикалық және психологиялық шығындарды талап ететін қиындықпен және көбінесе зиянды немесе өмірге қауіпті еңбек жағдайларында болуымен байланысты. Жалпы, зиянды және/немесе қауіпті еңбек жағдайлары бар, оларда жұмыс істеу жұмыс уақытының қысқартылған ұзақтығына, жыл сайынғы ақылы қосымша еңбек демалысына және еңбекақының жоғарылатылған мөлшеріне құқық беретін санатқа іс жүзінде барлық медицина және фармацевтика қызметкерлері жатқызылған.

Медицина қызметкерлері үшін қысқартылған жұмыс күнінің бірнеше түрі белгіленеді, ол медициналық ұйымның түріне, медицина қызметкерлерінің санатына, зиянды жағдайлардың болуына байланысты сараланады [30].

Жұмыс уақытының қысқартылған ұзақтығына құқықты, жыл сайынғы ақы төленетін қосымша еңбек демалысына құқықты және заңға тәуелді деңгейде медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегіне ақы төлеудің жоғарылатылған мөлшеріне құқықтарды бірнеше актілермен регламенттеу, біздің ойымызша, құқық қолдану тәжірибесінде белгілі бір қиындықтар туғызады. Бұл мәселе ҚР Денсаулық туралы кодексіне толықтырулар енгізу арқылы шешілуі мүмкін.

Медицина және фармацевтика қызметкерлеріне еңбекақы төлеу туралы мәселе де маңызды болып табылады, бірақ олардың еңбегін материалдық ынталандырудың барлық аспектілері де заңға тәуелді актілер деңгейінде айқындалған [31, 32, 33]. ҚР Еңбек кодексінде қалыпты еңбек жағдайларынан ауытқыған жағдайда жоғары мөлшерде еңбекақы төлеудің жалпы мәселелері ғана көзделген (108-111-баптар).

Мәселен, жұмыскерлердің еңбек тиімділігі мен орындалатын жұмыстардың сапасын жақсартуға деген қызығушылығын арттыру үшін медициналық ұйымның еңбекақы жүйесімен анықталатын жалақыға түзету коэффициенттері белгіленеді. Медицина қызметкерлерінің жалақысын көтеруді айқындайтын факторлар қауіпті және аса ауыр жағдайларда жұмыс істеу және медициналық ұйымның бейіні (АИТВ жұқтырғандарды, психикалық науқастарды, туберкулезбен ауыратындарды емдеу) болып табылады. Тарифтік ставкалар (айлықақылар) негізінде еңбекақы төлеуден басқа, оларға өтемақы және ынталандыру сипатындағы қосымша ақылар мен үстемеақылар жүргізіледі. Өтемақы төлемдеріне: зиянды және қауіпті еңбек жағдайлары бар жұмыс үшін жалақыны көтеру; түнгі уақыттағы жұмыс үшін қосымша ақы; уақытша болмаған жұмыскердің жұмысын өзінің негізгі жұмысынан босатпай орындағаны үшін қо-

сымша ақы; туберкулез бактерияларын жұқтыру қаупіне байланысты туберкулезге қарсы көмек көрсеткені үшін қосымша ақы жатады. Үздіксіз жұмыс ұзақтығы, ауылдық жерлердегі еңбек жағдайлары және т. б. үшін үстемеақылар қарастырылған.

Медицина жұмыскерлерінің кезекшілік сияқты жұмыс ерекшелігін атап өткен жөн. Кезекшілікті ұйымдастыру және оған ақы төлеу «Медицина жұмыскерлерінің кезекшілігін ұйымдастыру және оған ақы төлеу қағидаларын бекіту туралы» ҚР Денсаулық сақтау министрінің 2017 жылғы 22 қарашадағы № 857 бұйрығы негізінде жүзеге асырылады [32]. Медицина және фармацевтика қызметкерлеріне ынталандырушы еңбекақы төлеу мәселелерін «Тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемі шеңберінде және (немесе) міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жүйесінде медициналық қызмет көрсететін денсаулық сақтау субъектілерінің жұмыскерлерін көтермелеу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 15 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-278/2020 бұйрығы реттейді [33].

Медицина қызметкерлерінің еңбегі мынадай жағдаймен де ерекшеленеді: тәжірибелі дәрігерлер үшін стационардағы жұмысты ғылыми-зерттеу жұмысымен немесе университеттерде оқытумен үйлестіру қажеттілігі кездеседі, бұл жағдайда екі-үш жұмысты қоса атқару еңбек заңнамасы бойынша реттеледі (ҚР ЕК-нің 32-бабының 4-тармағы). Мұндай жұмыс режимі қызметкердің еңбек шартында міндетті түрде көрініс табуы керек, өйткені медицина қызметкерлерінің жұмысының ерекшелігі бұл жұмыс уақытын қатаң реттеумен байланысты болуы (науқастарды қабылдау кестесі, медициналық манипуляциялардың уақытын белгілеу, процедуралардың уақытын анықтау және т.б.). Медицина және фармацевтика қызметкерлері еңбегінің өзге де өзіндік ерекшеліктеріне жұмысқа арналған арнайы киім мен аяқ киіммен, сертификатталған жеке қорғаныш құралдарымен, жуу және залалсыздандыру құралдарымен және басқаларымен қамтамасыз ету де жатады.

ҚР Денсаулық туралы кодекстің қабылдануына қарамастан, қазақстандық заңнаманың

«фармацевтика қызметкерлері» ұғымына қатысты олқылығы заңдық белгісіздік болып қалуда. Оны анықтау үшін Қазақстан мен Ресей Федерациясының заңнамалық актілеріндегі анықтамаларды салыстырайық [16, 34].

ҚР Денсаулық туралы кодексінің 1-бабының 272-тармақшасында «фармацевтика қызметкерлері - фармацевтикалық білімі бар және фармацевтикалық қызметті жүзеге асыратын жеке тұлғалар» деп анықталған [16]. Ресей Федерациясының «Об основах охраны здоровья граждан в Российской Федерации» деп аталатын 2011 жылдың 21 қарашасында қабылданған заңының 2-бабының 14-тармақшасы осы ұғымға неғұрлым егжей-тегжейлі анықтама береді: «фармацевтика қызметкері - фармацевтикалық білімі бар, фармацевтикалық ұйымда жұмыс істейтін және еңбек міндеттеріне дәрі-дәрмектердің көтерме саудасы, олардың айналымы, медициналық қолдануға арналған дәрілік препараттарды (бұдан әрі - дәрілік препараттар) сақтау, тасымалдау және (немесе) бөлшек саудада сату, оларды дайындау, жіберу, сақтау және тасымалдау кіретін жеке тұлға» [34].

Біздің көзқарасымыз бойынша, қызметкерді тек фармацевтикалық қызметпен, дәрі-дәрмектерді өндірумен немесе таратумен айналысатын ұйымда жұмыс істегені үшін «фармацевтика қызметкерлеріне» жатқызу дұрыс емес. Бұл жерде Ресей заңындағы «фармацевтика қызметкері» ұғымының құқықтық анықтамасының кеңдігі мен толықтығы айқын.

Бүгінгі таңда фармацевтикалық қызмет туралы көптеген ғылыми зерттеулерде екі ұғым кездеседі: «провизор» және «фармацевт», олар синонимдер ретінде түсініледі, бірақ заңды тұрғыдан олардың еңбек функциялары айтарлықтай ерекшеленеді. Мәселен, Ресей заңы бойынша «провизор – бұл жоғары фармацевтикалық білімі бар маман, ол пациенттерге фармацевтикалық көмек көрсетумен ғана емес, сонымен қатар дәріхана ұйымында дәрі-дәрмек шығарумен, дәріхана ассортиментіндегі тауарлардың бөлшек саудасын ұйымдастырумен және үйлестірумен айналысады» [35]. Егер провизор, әдетте,

жоғары фармацевтикалық білімі бар маман болса (провизор-талдаушы, провизор-фармакогност, провизор-технолог, провизор-басқарушы), онда фармацевттің тек орта-арнайы білімі болуы мүмкін. Бұл мәселеде Ресей заңнамасы провизор пен фармацевт арасындағы айырмашылықты нақты анықтайды.

Қазақстанның Денсаулық туралы кодексінде, сондай-ақ ҚР Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 22 қазандағы бұйрығымен бекітілген «Медициналық және фармацевтикалық қызметке қойылатын біліктілік талаптарында» «провизор» ұғымы жоқ. Бірақ, ҚР Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 21 желтоқсандағы бұйрығымен бекітілген «Денсаулық сақтау қызметкерлері лауазымдарының номенклатурасында» «Жоғары фармацевтикалық білімі бар мамандар лауазымдары» атты 3-тараудың 19) тармағында «фармацевт» ұғымының жанында жақшада «провизор» ұғымы көрсетілген [36], сол арқылы қазақстандық заңнама бұл ұғымдарды синоним ретінде анықтайтыны білінеді.

Қазақстан ғылымында және құқықтық тәжірибеде «провизор» және «фармацевт» терминдерін қолдану жағдайы осы ұғымдардың мазмұнын заңды түрде ажырату қажеттілігін талап етеді деп есептейміз, себебі провизор мен фармацевттің лауазымдық нұсқаулықтары және атқаратын еңбек міндеттері әр түрлі, оларға қойылатын талаптар арасында да айырмашылықтар бар, сондықтан бұл «провизор» және «фармацевт» ұғымдары еңбек заңнамасында регламенттеуге жататын мәселелердің біреуі деп санаймыз. Бұған қоса, ЕАЭО елдерінің заңнамасын үндестіру шеңберінде одақ кеңістігінде құқық қолдануды жақсарту мақсатында одаққа қатысушы елдер үшін заңнамалық актілерінің мазмұнын жақындастыру туралы нақты міндеттер қойылып отыр.

Қолданыстағы заңнамаға өзгерістер фармацевтика қызметкерлерінің мәртебесін арттыру қажеттілігі ескеріле отырып енгізілуге тиіс. Олардың құқықтық мәртебесін нақтылау осы қызметкерлерге қатысты әлеуметтік әділеттіліктің шекарасын анықтап, қызметкерлердің алған біліміне, жұмыстың ұтымдылығын ма-

териалдық және моральдық бағалауға, жұмыс орнының материалдық-техникалық жабықталуына сәйкес жүзеге асырылуы тиіс [37]. Бұл пікір авторлардың «провизор» терминіне қатысты идеясының дұрыстығын көрсетеді, өйткені провизор мен фармацевттің еңбек функцияларының аражігін нақты ажырату ғана елдегі еңбек және медициналық заңнамасында берілетін фармацевтика қызметкерлерінің құқықтары мен кепілдіктерін сақтауда әлеуметтік әділдікті қамтамасыз етуге ықпал ететін болады.

Айта кету керек, медицина және фармацевтика қызметкерлерінің құқықтары конституциялық нормаларға негізделген және олардың медициналық мамандық шеңберіндегі тікелей қызметімен байланысты (Денсаулық туралы кодекстің 270, 271-баптары). Бірақ, медицина және фармацевтика қызметкерлерінің құқықтарының тізбесінде медицина және фармацевтика қызметкерлерінің кәсіби ар-намысы мен қадір-қасиетін қорғауға заңмен белгіленген құқығы жоқ, бұл да заңнамадағы елеулі олқылықтардың бірі болып табылады.

Нәтижелер

Сонымен, медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеуге бағытталған Қазақстанның еңбек заңнамасының жекелеген ережелерін талдау нәтижесінде қолданыстағы еңбек және медицина заңнамасын жетілдіру жөнінде мынадай ұсынымдар келтіріледі:

1) ҚР Денсаулық туралы кодексінің 1-бабына сәйкес, «медицина қызметкері – кәсіби медициналық білімі бар және медициналық қызметті жүзеге асыратын жеке тұлға» [16]. Бұл көрсетілген «медицина қызметкері» ұғымының анықтамасынан медицина қызметкерінің арнайы құқықтық мәртебесіне тән барлық белгілерді бөліп көрсету мүмкін емес. Бұл анықтамада тек екі белгі бар: біріншісі – кәсіптік білімі бар адам; екіншісі – кәсіптік қызметті жүзеге асыратын адам, бұл медициналық қызметтің еңбек-құқықтық, әлеуметтік-құқықтық аспектілерін жоққа шығарады;

біз «медициналық қызметкер» ұғымының заңды мазмұнын анықтау кезінде өзгеше тәсілді қарастырамыз және қызметкерлердің осы санатын, ең алдымен, еңбек қатынастарының субъектілері ретінде қарастыру қажет деп санаймыз. Біз мынадай анықтаманы неғұрлым орынды деп санаймыз: «медицина қызметкері – бұл медициналық қызметті кәсіби негізде жүзеге асыратын, медициналық ұйыммен еңбек қатынастарында тұратын, заңда белгіленген тәртіппен еңбек шартын жасасқан және ерекше еңбек функцияларын орындайтын жеке тұлға». Ұсынылған анықтама негіздеуді талап етеді, өйткені ол медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбек функцияларының ерекше сипатын көрсетеді, демек, бұл жағдайда медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеуге бағытталған заңнамалық нормалар шеңберінің кеңеюін айқындайтын медицина және фармацевтика қызметкерлері қызметінің еңбек-құқықтық ерекшеліктерін дәл айқындау қажет;

бұл анықтамада медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеуге бағытталған заңнамалық нормалар шеңберінің кеңеюін айқындайтын медицина және фармацевтика қызметкерлері қызметінің еңбек-құқықтық ерекшеліктері атап көрсетіледі; «медицина қызметкері» ұғымы еңбек заңнамасының нормаларымен анықталатын «жұмыскер» ұғымының мағынасына негізделуі тиіс (ҚР ЕК 1-бабының 43-тармағы), бұл денсаулық сақтау жүйесі қызметкерлерінің шеңберін анықтауды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді (мысалы, білім беру саласының медицина қызметкерлерінің білім беру жүйесі қызметкерлерінен аражігін ажырату және т.б.);

2) медицина және фармацевтика қызметкерлерінің заңды кепілдіктерін ҚР Денсаулық туралы кодексінің 270-бабының 1-тармағы «негізгі кепілдіктер» деп атайтынын атап өткен жөн, бұл осы салада басқа да құқықтар мен кепілдіктердің бар екендігіне жол береді, мысалы, еңбек шартын жасасу және бұзу ерекшеліктеріне байланысты маңызды мәселелер, еңбек тәртіптемесі мен еңбек тәртібі мәселелері, қалыпты жұмыс уақытынан ауытқу

кезінде еңбек қатынастарын реттеу, демалыс уақытының ерекшеліктері және басқалар;

ҚР Денсаулық туралы кодексіне 30-таралық (медицина және фармацевтика қызметкерлерінің мәртебесі) енгізу бұл медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбек қызметінің ерекше сипаты, бірінші кезекте, денсаулық сақтау жүйесінің өзінің мәнімен және мазмұнымен айқындалатынын, қызметкерлер өздерінің еңбек функцияларын осы жүйенің шеңберінде жүзеге асыратынын білдіреді, түбінде осыдан олардың еңбегін реттеудің барлық ерекшеліктері туындайды, бұл кодификацияланған акт медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеудің одан әрі жетілдіру мен нақтылауды қажет ететіндігін білдіреді;

3) медицина немесе фармацевтика қызметкерімен жасалатын еңбек шарты олардың еңбегінің ерекшеліктерін көрсетуі тиіс, атап айтқанда:

медициналық қызметкермен жасасқан кезде тек қызмет түрін немесе лауазымын (учаскелік дәрігер, бас дәрігер немесе бөлім меңгерушісі және т.б.) ескеру жеткіліксіз, сондай-ақ мамандандыруды, оның ішінде профильдік мамандандыруды (педиатр, терапевт, нейрохирург және т.б.) көрсету қажет, осылайша медициналық қызметкермен еңбек шартын жасасу шарттың талаптарын нақтылауды талап етеді, өйткені бұл қызметкердің еңбек функцияларын нақты орындауына тікелей әсер етеді;

тәжірибелі дәрігерлер стационардағы жұмысты ғылыми-зерттеу жұмысымен немесе университеттерде оқытумен ұштастыратын қоса атқаратын жұмыс туралы шарт (ҚР ЕК-нің 32-бабының 4-тармағы) заңнама нормаларына сәйкес қызметкердің еңбек шартында міндетті түрде көрініс табуы тиіс, өйткені медицина қызметкерлерінің еңбек ерекшелігі жұмыс уақытын қатаң реттеумен байланысты (науқастарды қабылдау кестесі, медициналық манипуляциялардың уақытын белгілеу, процедуралардың уақытын анықтау және т. б.);

медицина және фармацевтика қызметкерлерінің біліктілік қана емес, ғылыми жетістіктерін де ескеруге қатысты ұлттық заңнама

нормаларын одан әрі жетілдіру мәселелері өзекті болып қалуда;

4) медицина және фармацевтика қызметкерлерінің жұмыс уақытының қысқартылған ұзақтығына, жыл сайынғы ақы төленетін қосымша еңбек демалысына және еңбекке ақы төлеудің жоғарылатылған мөлшеріне құқықтарын кодификацияланған акт деңгейінде регламенттеуді ұсынамыз, сол арқылы осы еңбек құқықтарының әлеуметтік маңыздылығын мойындай отырып, бұл құқық қолдану практикасын жақсартуға да ықпал етуге тиіс;

5) медицина және фармацевтика қызметкерлері құқықтарының тізбесінде медицина және фармацевтика қызметкерлерінің кәсіптік ар-намысы мен қадір-қасиетін қорғауға заңмен бекітілген құқықтың болмауы заңнамадағы елеулі олқылықтардың бірі деп санаймыз;

6) қолданыстағы заңнамада «фармацевтика қызметкері» ұғымын айқындауды жетілдіру қажеттілігі өзекті деп санаймыз; біздің көзқарасымыз бойынша, қызметкерді тек фармацевтикалық қызметпен, дәрі-дәрмектерді өндірумен немесе таратумен айналысатын ұйымда жұмыс істегені үшін «фармацевтика қызметкерлеріне» жатқызу дұрыс емес. Бұл жерде Ресей заңындағы «фармацевтика қызметкері» ұғымының құқықтық анықтама-сының кеңдігі мен толықтығы айқын: «фармацевтика қызметкері - фармацевтикалық білімі бар, фармацевтикалық ұйымда жұмыс істейтін және еңбек міндеттеріне дәрі-дәрмектердің көтерме саудасы, олардың айналымы, медициналық қолдануға арналған дәрілік препараттарды (бұдан әрі - дәрілік препараттар) сақтау, тасымалдау және (немесе) бөлшек саудада сату, оларды дайындау, жіберу, сақтау және тасымалдау кіретін жеке тұлға»;

7) Қазақстан ғылымында және құқықтық тәжірибеде «провизор» және «фармацевт» терминдерін қолдану жағдайы осы ұғымдардың мазмұнын заңды түрде ажырату қажеттілігін талап етеді деп есептейміз, себебі провизор мен фармацевттің лауазымдық нұсқаулықтары және атқаратын еңбек міндеттері әр түрлі, оларға қойылатын талаптар арасында да айырмашылықтар бар, сондықтан

бұл «провизор» және «фармацевт» ұғымдары еңбек заңнамасында регламенттеуге жататын мәселелердің біреуі деп санаймыз; бұған қоса, ЕАЭО елдерінің заңнамасын үндестіру шеңберінде одақ кеңістігінде құқық қолдануды жақсарту мақсатында одаққа қатысушы елдер үшін заңнамалық актілерінің мазмұнын жақындастыру туралы нақты міндеттер қойылып отыр;

8) қозғауды маңызды деп есептейтін тағы бір мәселе – бұл Қазақстан Республикасының қолданыстағы еңбек және медициналық заңнамасында қолданылатын терминологияда біркелкіліктің қажеттілігі; мәселе екі кодексте – ҚР Еңбек кодексінде және ҚР «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Кодексінде қолданылған (мүмкін аударылған) «работник» ұғымы туралы болып отыр: ҚР Еңбек кодексінде «работник» ұғымы «жұмыскер», ал екінші кодексте «қызметкер» деп анықталған; құқықтық актілердің ұғымдық аппараты, ең алдымен, мемлекеттік тілде түсінікті әрі қисынды болуға тиіс, өкінішке орай, біз оны көрмей отырмыз, демек, бұл мәселе де өз шешімін талап етеді.

Қорытынды

Медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін заңнамалық реттеудегі жоғарыда аталған қайшылықтар мен олқылықтар Қазақстанның еңбек және медициналық заңнамасына құқық қолдану жұмысын жақсартатын өзгерістер енгізуді талап етеді. Денсаулық сақтау саласындағы еңбек қатынастарын реттеуге бағытталған заңнамадағы қазіргі жағдай тек қызметкерлердің ғана емес, жалпы қоғамның да мүдделеріне сәйкес келмейді,

өйткені бұл халықтың медициналық әл-ауқатына тікелей әсер етеді. Әлемдегі коронавирустық пандемиямен байланысты оқиғалардан кейін медицина және фармацевтика қызметкерлерінің жұмысының маңыздылығы айтарлықтай өсті. Мемлекет пен қоғам медицина мен денсаулық сақтау проблемаларын жаңаша көрді, бұл әлеуметтік саясатқа да әсер етті. Мәселен, 2021 жылғы 01 қаңтардан бастап ҚР Үкіметінің 30.03.2021 № 174 қаулысымен ҚР Үкіметінің 31.12.2015 № 1193 қаулысына түзетулер енгізіліп, оларға сәйкес медицина және фармацевтика қызметкерлерінің ерекше жағдайларда, төтенше жағдайларда жұмыс істегені үшін, психоэмоционалдық және дене жүктемелері және т.б. үшін орташа айлық жалақылары артып, қосымша ақылар белгіленді [38].

Бірақ, бұл жеткіліксіз. Бүгінгі таңда негізгі қиындықтар құқық қолдану тәжірибесімен, осы жұмысты қиындататын заң актілерінің көптігімен байланысты. ҚР Денсаулық туралы кодексын қабылдау осы кодификацияланған актіге аса маңызды еңбек-құқықтық және әлеуметтік медицина және фармацевтика қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеуге байланысты мәселелерді енгізуге мүмкіндік береді. Мысалы, материалдық ынталандыруға жататын адамдар тобын, атап айтқанда, білім беру саласында жұмыс істейтін медицина қызметкерлерін (балабақшалар мен мектептердің мейірбикелері) анықтау барысында оларды ажыратуға байланысты қиындықтар болды. Авторлардың пікірінше, еңбек заңнамасында білім беру саласындағы медицина қызметкерлері мен білім беру жүйесінің қызметкерлері арасындағы аражікті анықтайтын нақты нормалар болуы тиіс.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы, 1995 жылы 30 тамызда қабылданған [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/K95000100> (қаралған күні 20.03.2022)
2. ВОЗ: краткий аналитический обзор / Здоровье и сокращение неравенств [Электрон. ресурс]. – URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/341012/WHO-EURO-2021-2451-42206-58207-rus.pdf> (қаралған күні 23.04.2022)

3. Как изменила Казахстан вторая волна коронавируса [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.dw.com/ru/kak-izmenila-kazahstan-vtoraja-volna-koronavirusa/5455989> (қаралған күні 15.03.2022)

4. Иванов А.И. Особенности трудового договора с медицинскими работниками // Автореф. диссерт. на соискание уч. степени к.ю.н. по специальности 12.00.05. – трудовое право, право социального обеспечения. – Москва, 2007. – 30 с. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.dissercat.com/content/osobennosti-trudovogo-dogovora-s-editsinskimi-rabotnikami/read> (қаралған күні 25.03.2022)

5. Астраханцева Е.В. Некоторые особенности правового регулирования труда и социального обеспечения работников здравоохранения // Автореф. диссерт. на соискание уч. степени к.ю.н. по специальности 12.00.05. – трудовое право, право социального обеспечения. – Москва, 2008. – 29 с. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.dissercat.com/content/nekotorye-osobennosti-pravovogo-regulirovaniya-truda-i-sotsialnogo-obespecheniya-rabotnikov/read> (қаралған күні 25.03.2022)

6. Иванова Н.А. Особенности правового регулирования труда медицинских работников в условиях реформирования здравоохранения // Автореф. диссерт. на соискание уч. степени к.ю.н. по специальности 12.00.05. – трудовое право, право социального обеспечения. – Екатеринбург, 2012. – 30 с. [Электрон. ресурс]. – URL: [https://viewer.rusneb.ru/ru/000199_000009_005009605?page=1&rotate=0&the me=white](https://viewer.rusneb.ru/ru/000199_000009_005009605?page=1&rotate=0&the%20me=white) (қаралған күні 25.03.2022)

7. Белоколодова Т.А. Современный трудо-правовой статус медицинского работника и его особенности // Автореф. диссерт. на соискание уч. степени к.ю.н. по специальности 12.00.05. – трудовое право, право социального обеспечения. – Санкт-Петербург, 2017. – 28 с. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.dissercat.com/content/sovremenniy-trudopravovoi-status-meditsinskogo-rabotnika-i-ego-osobennosti> (қаралған күні 25.03.2022)

8. Желомеева Н.В. Правовое регулирование оплаты труда медицинских работников // Автореф. диссерт. на соискание уч. степени к.ю.н. по специальности 12.00.05. – трудовое право, право социального обеспечения. – Екатеринбург, 2018. – 33 с. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01008709143> (қаралған күні 25.03.2022)

9. Сорокин Б.К. Особенности правового регулирования труда медицинских и фармацевтических работников // Автореф. диссерт. на соискание уч. степени к.ю.н. по специальности 12.00.05. – трудовое право, право социального обеспечения. – Москва, 2018. – 29 с. [Электрон. ресурс]. – URL: <file:///C:/Users/guzel/Downloads/autoref-osobennosti-pravovogo-regulirovaniya-truda-meditsinskikh-i-farmatsevticheskikh-rabotnikov.pdf> (қаралған күні 25.03.2022)

10. Шалхаров Е.С. Вопросы правового регулирования деятельности медицинских работников // Автореф. диссерт. на соискание уч. степени PhD. – Алматы, 2018. – 32 с. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.kaznu.kz/content/files/pages/folder17928/Аннотация%20Шалхаров%20Е.С.pdf> (қаралған күні 27.03.2022)

11. Ауезова А.М. Научное обоснование совершенствования механизма обеспечения защиты конституционных прав медицинских работников в Республике Казахстан // Автореф. диссерт. на соискание уч. степени PhD. – Алматы, 2014. – 31 с. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://g.engime.org/nauchnoe-obosnovanie-sovershenstvovaniya-mehanizma-obespecheni.html> (қаралған күні 14.04.2022)

12. Мазин А.Л. Экономика труда: теория и российская практика. – Н. Новгород: NGC, 2002. – С.176-177.

13. World Medical Association Declaration of Geneva, September 1948. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-geneva/> (қаралған күні 25.03.2022)

14. WMA Declaration of Helsinki – Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects, June 1964. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/> (қаралған күні 25.03.2022)

15. WMA International Code of Medical Ethics, October 1949. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.wma.net/policies-post/wma-international-code-of-medical-ethics/> (қаралған күні 25.03.2022)

16. Қазақстан Республикасының «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI ҚРЗ Кодексі. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/K2000000360> (қаралған күні 23.04.2022)

17. «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан

Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 31 желтоқсандағы № 1193 қаулысы. [Электрон. ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38093321 (қаралған күні 23.04.2022)

18. Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 414-V Еңбек кодексі. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/K1500000414> (қаралған күні 23.04.2022)

19. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігі, Қазақстандық денсаулық сақтау қызметкерлерінің салалық кәсіптік одағы және Ұлттық денсаулық сақтау палатасы арасындағы 2020-2022 жылдарға арналған Салалық келісім. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/D20RR000001> (қаралған күні 23.04.2022)

20. Қазақстан Республикасының медицина және фармацевтика қызметкерлерінің Ар-намыс кодексі. ҚР Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 23 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-319/2020 бұйрығымен бекітілген. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000021890> (қаралған күні 23.04.2022)

21. Трудовой кодекс Российской Федерации от 30 декабря 2001 года № 197-FZ. [Электрон. ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30396416 (қаралған күні 23.04.2022)

22. Трудовой кодекс Республики Беларусь от 26 июля 1999 года № 296-Z. [Электрон. ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30414859 (қаралған күні 23.04.2022)

23. Расширение доступа к работникам здравоохранения в отдаленных и сельских районах посредством совершенствования системы сохранения кадров. Рекомендации по глобальной политике // WHO Library Cataloguing-in-Publication. – 2011. – [Электрон. ресурс]. – URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44369/9789244564011_rus.pdf?sequence=2&isAllowed=y (қаралған күні 21.02.2022)

24. BVFG. German Law on Refugees and Displaced Persons [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.germany.ru/consult/status/bvfg.html> (қаралған күні 21.02.2022)

25. BQFG. Berufsqualifikationen. German Federal and land laws on the assessment of professional qualifications [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.ihk-muenchen.de/fosa/>

26. Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications [Электрон. ресурс]. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005L0036> (қаралған күні 20.03.2022)

27. «Еуропалық өңірде жоғары білімге жататын біліктіліктерді тану туралы» Конвенция (Лиссабон қ., 1997 жылғы 11 сәуір) / Конвенция «О признании в Европейском регионе квалификаций, относящихся к высшему образованию» [Электрон. ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1014774; <https://rm.coe.int/168007f2f5> (қаралған күні 20.04.2022)

28. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 28 желтоқсандағы № 1053 «Ауыр жұмыстардың, еңбек жағдайлары зиянды және (немесе) қауіпті жұмыстардың тізбесін, жұмыс істеу жұмыс уақытының қысқартылған ұзақтығына, жыл сайынғы ақы төленетін қосымша еңбек демалысына және еңбекке ақы төлеудің жоғарылатылған мөлшеріне құқық беретін өндірістердің, цехтардың, кәсіптер мен лауазымдардың тізімін, сондай-ақ оларды беру қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500012731> (қаралған күні 23.04.2022)

29. Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің 2020 жылғы 9 желтоқсандағы № 488 Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің «Ауыр жұмыстардың, еңбек жағдайлары зиянды және (немесе) қауіпті жұмыстардың тізбесін, жұмыс істеу жұмыс уақытының қысқартылған ұзақтығына, жыл сайынғы ақы төленетін қосымша еңбек демалысына және еңбекке ақы төлеудің жоғарылатылған мөлшеріне құқық беретін өндірістердің, цехтардың, кәсіптер мен лауазымдардың тізімін, сондай-ақ оларды беру қағидаларын бекіту туралы» 2015 жылғы 28 желтоқсандағы № 1053 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» бұйрығы [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000021750> (қаралған күні 23.04.2022)

30. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1999 жылғы 10 желтоқсандағы «Еңбек жағдайлары зиянды және ауыр жұмыстардағы өндірістердің, жұмыстардың, кәсіптердің, лауазымдар мен көрсеткіштердің № 2 Тізімін бекіту туралы» № 1930 Қаулысы [Электрон. ресурс]. – URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P990001930_ (қаралған күні 23.04.2022)

31. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 30 қарашадағы № ҚР ДСМ-213/2020 «Денсаулық сақтау саласындағы шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік кәсіпорындар

жұмыскерлерінің еңбегіне ақы төлеудің үлгілік жүйесін бекіту туралы» бұйрығы [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000021711> (қаралған күні 23.04.2022)

32. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2017 жылғы 22 қарашадағы № 857 «Медицина қызметкерлерінің кезекшілігін ұйымдастыру және ақы төлеу қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1700016071> (қаралған күні 23.04.2022)

33. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 15 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-278/2020 «Тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемі шеңберінде және (немесе) міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жүйесінде медициналық қызметтер көрсететін денсаулық сақтау субъектілерінің жұмыскерлерін көтермелеу қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000021824> (қаралған күні 23.04.2022)

34. Федеральный Закон «Об основах охраны здоровья граждан в Российской Федерации» от 21 ноября 2011 года № 323-ФЗ [Электрон. ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31089415 (қаралған күні 23.04.2022)

35. Приказ Министра труда Российской Федерации от 09.03.2016 № 91н «Об утверждении профессионального стандарта Провизор» [Электрон. ресурс]. – URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201604120020> (қаралған күні 23.04.2022)

36. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 21 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-305/2020 «Денсаулық сақтау саласындағы мамандықтар мен мамандандырулар номенклатурасын, денсаулық сақтау қызметкерлері лауазымдарының номенклатурасы мен біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» бұйрығы [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000021856> (қаралған күні 23.04.2022)

37. Внукова В.А. О правовом статусе медицинских и фармацевтических работников [Электрон. ресурс]. – URL: <http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/33414/1/> (қаралған күні 20.04.2022)

38. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 30 наурыздағы № 174 «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 31 желтоқсандағы № 1193 қаулысына өзгерістер енгізу туралы» қаулысы [Электрон. ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000174> (қаралған күні 20.04.2022)

Г.Г. Галиакбарова, С.Б. Жаркенова

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Правовое регулирование труда медицинских и фармацевтических работников: коллизии и пробелы в трудовом законодательстве Казахстана

Аннотация. В представленной научной статье проведен краткий анализ действующего трудового законодательства Казахстана, предпринята попытка выявить некоторые проблемные аспекты правового регулирования труда медицинских и фармацевтических работников. Специфика правового положения медицинских и фармацевтических работников обусловлена тем, что регулирование их труда основывается не только на общих нормах трудового права, но и на специальных нормативных актах, влияющих на различные особенности их деятельности.

В трудовом праве Казахстана с научной точки зрения правовой статус медицинских и фармацевтических работников исследован недостаточно. В этой связи проведен анализ действующего казахстанского трудового законодательства, выявлены некоторые пробелы в правовом регулировании труда медицинских и фармацевтических работников. В ходе исследования также было уделено внимание положениям действующего трудового законодательства некоторых зарубежных стран, регулирующего труд медицинских и фармацевтических работников. В результате проведенного исследования в статье представлены рекомендации, направленные на совершенствование казахстанского трудового и медицинского законодательства.

Ключевые слова: трудовое законодательство, охрана здоровья, медицинский работник, фармацевтический работник, правовое регулирование.

G.G. Galiakbarova, S.B. Zharkenova

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

**Legal regulation of the work of medical and pharmaceutical workers:
conflicts and gaps in the labor legislation of Kazakhstan**

Abstract. In the presented scientific article, the authors carried out a brief analysis of the current labor legislation in Kazakhstan. The authors tried to identify some problematic aspects of the legal regulation of the work of medical and pharmaceutical workers. The specificity of the legal status of medical and pharmaceutical workers lies in the fact that the regulation of their work is based not only on general norms of labor legislation but also on special normative acts affecting the various features of their activities.

From a scientific point of view, the legal status of medical and pharmaceutical workers has not been sufficiently studied in the labor law of Kazakhstan. In this regard, there has been carried out an analysis of the current Kazakh labor legislation. There have been identified some gaps in the legal regulation of the work of medical and pharmaceutical workers. The study also focuses on the provisions of the current labor legislation of some foreign countries regulating the work of medical and pharmaceutical workers. According to the results of the study, the article reflected the authors' proposals aimed at improving Kazakhstan's labor and medical legislation.

Keywords: labor legislation, health protection, medical worker, pharmaceutical worker, legal regulation.

References

1. Kazakstan Respublikasynyn Konstituciyasy, 1995 zhyly 30 tamyzda kabyldangan [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/K95000100> (Accessed: 20.03.2022)
2. WHO: kratkij analiticheskij obzor / Zdorov'e i sokrashchenie neravenstv [Electronic resource]. Available at: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/341012/WHO-EURO-2021-2451-42206-58207-rus.pdf> (Accessed: 23.04.2022)
3. Kak izmenila Kazahstan vtoraya volna koronavirusa [Electronic resource]. Available at: <https://www.dw.com/ru/kak-izmenila-kazahstan-vtoraja-volna-koronavirusa/5455989> (Accessed: 15.03.2022)
4. Ivanov A.I. Osobennosti trudovogo dogovora s medicinskimi rabotnikami // Avtoref. dissert. na soiskanie uch. stepeni k.yu.n. po special'nosti 12.00.05. – trudovoe pravo, pravo social'nogo obespecheniya. – Moskva, 2007. – 30 s. [Electronic resource]. Available at: <https://www.dissercat.com/content/osobennosti-trudovogo-dogovora-s-editsinskimi-rabotnikami/read> (Accessed: 25.03.2022)
5. Astrahanceva E.V. Nekotorye osobennosti pravovogo regulirovaniya truda i social'nogo obespecheniya rabotnikov zdavoohraneniya // Avtoref. dissert. na soiskanie uch. stepeni k.yu.n. po special'nosti 12.00.05. – trudovoe pravo, pravo social'nogo obespecheniya. – Moskva, 2008. – 29 s. [Electronic resource]. Available at: <https://www.dissercat.com/content/nekotorye-osobennosti-pravovogo-regulirovaniya-truda-i-sotsialnogo-obespecheniya-rabotnikov-/read> (Accessed: 25.03.2022)
6. Ivanova N.A. Osobennosti pravovogo regulirovaniya truda medicinskih rabotnikov v usloviyah reformirovaniya zdavoohraneniya // Avtoref. dissert. na soiskanie uch. stepeni k.yu.n. po special'nosti 12.00.05. – trudovoe pravo, pravo social'nogo obespecheniya. – Ekaterinburg, 2012. – 30 s. [Electronic resource]. Available at: https://viewer.rusneb.ru/ru/000199_000009_005009605?page=1&rotate=0&theme=white (Accessed: 25.03.2022)
7. Belokolodova T.A. Sovremennyj trudo-pravovoj status medicinskogo rabotnika i ego osobennosti // Avtoref. dissert. na soiskanie uch. stepeni k.yu.n. po special'nosti 12.00.05. – trudovoe pravo, pravo social'nogo obespecheniya. – Sankt-Peterburg, 2017. – 28 s. [Electronic resource]. Available at: <https://www.dissercat.com/content/sovremennyi-trudopravovoi-status-meditsinskogo-rabotnika-i-ego-osobennosti> (Accessed: 25.03.2022)
8. Zhelomeeva N.V. Pravovoe regulirovanie oplaty truda medicinskih rabotnikov // Avtoref. dissert. na soiskanie uch. stepeni k.yu.n. po special'nosti 12.00.05. – trudovoe pravo, pravo social'nogo obespecheniya. – Ekaterinburg, 2018. – 33 s. [Electronic resource]. Available at: <https://search.rsl.ru/ru/record/01008709143> (Accessed: 25.03.2022)

9. Sorokin B.K. Osobnosti pravovogo regulirovaniya truda medicinskih i farmacevticheskikh rabotnikov // Avtoref. dissert. na soiskanie uch. stepeni k.yu.n. po special'nosti 12.00.05. – trudovoe pravo, pravo social'nogo obespecheniya. – Moskva, 2018. – 29 s. [Electronic resource]. Available at: file:///C:/Users/guzel/ Downloads/ autoref-osobnosti-pravovogo-regulirovaniya-truda-meditsinskikh-i-farmatsevticheskikh-rabotnikov.pdf (Accessed: 25.03.2022)
10. Shalharov E.S. Voprosy pravovogo regulirovaniya deyatel'nosti medicinskih rabotnikov // Avtoref. dissert. na soiskanie uch. stepeni PhD. – Almaty, 2018. – 32 s. [Electronic resource]. Available at: <https://www.kaznu.kz/content/files/pages/ folder17928/Annotaciya%20Shalharov%20E.S.pdf> (Accessed: 27.03.2022)
11. Auezova A.M. Nauchnoe obosnovanie sovershenstvovaniya mekhanizma obespecheniya zashchity konstitucionnyh prav medicinskih rabotnikov v Respublike Kazahstan // Avtoref. dissert. na soiskanie uch. stepeni PhD. – Almaty, 2014. – 31 s. [Electronic resource]. Available at: <https://g.engime.org/nauchnoe-obosnovanie-sovershenstvovaniya-mekhanizma-obespecheni.html> (Accessed: 14.04.2022)
12. Mazin A.L. Ekonomika truda: teoriya i rossijskaya praktika. – N. Novgorod: NGC, 2002. – S.176-177.
13. World Medical Association Declaration of Geneva, September 1948. [Electronic resource]. Available at: <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-geneva/> (Accessed: 25.03.2022)
14. WMA Declaration of Helsinki – Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects, June 1964. [Electronic resource]. Available at: <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/> (Accessed: 25.03.2022)
15. WMA International Code of Medical Ethics, October 1949. [Electronic resource]. Available at: <https://www.wma.net/policies-post/wma-international-code-of-medical-ethics/> (Accessed: 25.03.2022)
16. Kazakstan Respublikasynyn «Halyk densaulygy zhane densaulyk saktau zhuiesi turaly» 2020 zhylygy 7 shildedegi № 360-VI KRZ Kodeksi. [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/K2000000360> (Accessed: 23.04.2022)
17. «Azamatyq kyzmetshilerge, memlekettik byudzheth karazhaty esebinen ustalatyn uzhyrdardyn kyzmetkerlerine, kazynalyk kasiporyndardyn kyzmetkerlerine enbekaky toleu zhuiesi turaly» Kazakstan Respublikasy Ukimetinin 2015 zhylygy 31 zheltoksandagy № 1193 kaulysy. [Electronic resource]. Available at: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38093321 (Accessed: 23.04.2022)
18. Kazakstan Respublikasynyn 2015 zhylygy 23 karashadagy № 414-V Enbek kodeksi. [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/K15000 00414> (Accessed: 23.04.2022)
19. Kazakstan Respublikasy Densaulyk saktau ministriligi, Kazakstandyk densaulyk saktau kyzmetkerlerinin salalyk kasiptik odagy zhane Ultyk densaulyk saktau palatasy arasyndagy 2020-2022 zhyldarga arналган Salalyk kelisim. [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/D20RR000001> (Accessed: 23.04.2022)
20. Kazakstan Respublikasynyn medicina zhane farmacevtika kyzmetkerlerinin Ar-namys kodeksi. ҚР Densaulyk saktau ministrinin 2020 zhylygy 23 zheltoksandagy № ҚР DSM-319/2020 buirygy men bekitilgen. [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000021890> (Accessed: 23.04.2022)
21. Trudovoj kodeks Rossijskoj Federacii ot 30 dekabrya 2001 goda № 197-FZ. [Electronic resource]. Available at: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id =30396416 (Accessed: 23.04.2022)
22. Trudovoj kodeks Respubliki Belarus' ot 26 iyulya 1999 goda № 296-Z. [Electronic resource]. Available at: <https://online.zakon.kz/Document/?doc id=30414859> (Accessed: 23.04.2022)
23. Rasshirenie dostupa k rabotnikam zdavoohraneniya v otdalennyh i sel'skih rajonah posredstvom sovershenstvovaniya sistemy sohraneniya kadrov. Rekomendacii po global'noj politike // WHO Library Cataloguing-in-Publication. – 2011. – [Electronic resource]. Available at: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/ 10665/44369/9789244564011_rus.pdf?sequence=2&isAllowed=y (Accessed: 21.02.2022)
24. BVFG. German Law on Refugees and Displaced Persons [Electronic resource]. Available at: <https://www.germany.ru/consult/status/bvfg.html> (Accessed: 21.02.2022)
25. BQFG. Berufsqualifikationen. German Federal and land laws on the assessment of professional qualifications [Electronic resource]. Available at: <https://www.ihk-muenchen.de/fosa/> (Accessed: 21.02.2022)
26. Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications [Electronic resource]. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005 L0036> (Accessed: 20.03.2022)

27. «Europalyk onirde zhogary bilimge zhatatyn biliktilikterdi tanu turaly» Konvenciya (Lissabon қ., 1997 zhylgy 11 sauir) / Konvenciya «O priznaniy v Evropejskom regione kvalifikacij, otnosyashchihsya k vysshemu obrazovaniyu» [Electronic resource]. Available at: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1014774; <https://rm.coe.int/168007f2f5> (Accessed: 20.04.2022)

28. Kazakstan Respublikasy Densaulyk saktau zhane aleumettik damu ministrinin 2015 zhylgy 28 zheltoksandagy № 1053 «Auyr zhumystardyn, enbek zhagdailary ziyandy zhane (nemese) kauipti zhumystardyn tizbesin, zhumys isteu zhumys uakytynyn kyskartylgan uzaktygyna, zhyl sayngy aky tolenetin kosymsha enbek demalysyna zhane enbekke aky toleudin zhogarylatylgan molsherine kukyk beretin ondiristerdin, cekhtardyn, kasipter men lauazymdardyn tizimin, sondai-ak olardy beru kagidalaryn bekitsu turaly» buirygy [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500012731> (Accessed: 23.04.2022)

29. Kazakstan Respublikasy Enbek zhane halykty aleumettik korgau ministrinin 2020 zhylgy 9 zheltoksandagy № 488 Kazakstan Respublikasy Densaulyk saktau zhane aleumettik damu ministrinin «Auyr zhumystardyn, enbek zhagdailary ziyandy zhane (nemese) kauipti zhumystardyn tizbesin, zhumys isteu zhumys uakytynyn kyskartylgan uzaktygyna, zhyl sayngy aky tolenetin kosymsha enbek demalysyna zhane enbekke aky toleudin zhogarylatylgan molsherine kukyk beretin ondiristerdin, cekhtardyn, kasipter men lauazymdardyn tizimin, sondai-ak olardy beru kagidalaryn bekitsu turaly» 2015 zhylgy 28 zheltoksandagy № 1053 buirygyna ozgerister engizu turaly» buirygy [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000021750> (Accessed: 23.04.2022)

30. Kazakstan Respublikasy Ukimetinin 1999 zhylgy 10 zheltoksandagy «Enbek zhagdailary ziyandy zhane auyr zhumystardagy ondiristerdin, zhumystardyn, kasipterdin, lauazymdar men korsetkishterdin № 2 Tizimin bekitsu turaly» № 1930 Kaulysy [Electronic resource]. Available at: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P990001930_ (Accessed: 23.04.2022)

31. Kazakstan Respublikasy Densaulyk saktau ministrinin 2020 zhylgy 30 qarashadagy № ҚР DSM-213/2020 «Densaulyk saktau salasyndagy sharuashylyk zhyrgizu kukygyndagy memlekettik kasiporyndar zhumyskerlerinin enbegine aky toleudin ulgilik zhyiesin bekitsu turaly» buirygy [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000021711> (Accessed: 23.04.2022)

32. Kazakstan Respublikasy Densaulyk saktau ministrinin 2017 zhylgy 22 qarashadagy № 857 «Medicina kyzmetkerlerinin kezekshiligin uiymdastyru zhane aky toleu kagidalaryn bekitsu turaly» buirygy [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1700016071> (Accessed: 23.04.2022)

33. Kazakstan Respublikasy Densaulyk saktau ministrinin 2020 zhylgy 15 zheltoksandagy № ҚР DSM-278/2020 «Tegin medicinalyk komektin kepildik berilgen kolemi shenberinde zhane (nemese) mindetti aleumettik medicinalyk saktandyru zhuiesinde medicinalyk kyzmetter korsetetin densaulyk saktau sub»ektilerinin zhumyskerlerin kotermelau kagidalaryn bekitsu turaly» buirygy [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000021824> (Accessed: 23.04.2022)

34. Federal'nyj Zakon «Ob osnovah ohrany zdorov'ya grazhdan v Rossijskoj Federacii» ot 21 noyabrya 2011 goda № 323-FZ [Electronic resource]. Available at: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31089415 (Accessed: 23.04.2022)

35. Prikaz Ministra truda Rossijskoj Federacii ot 09.03.2016 № 91n «Ob utverzhdenii professional'nogo standarta Provizor» [Electronic resource]. Available at: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201604120020> (Accessed: 23.04.2022)

36. Kazakstan Respublikasy Densaulyk saktau ministrinin 2020 zhylgy 21 zheltoksandagy № ҚР DSM-305/2020 «Densaulyk saktau salasyndagy mamandyktar men mamandandyru nomenklaturasyn, densaulyk saktau kyzmetkerleri lauazymdarynyn nomenklaturasy men biliktilik sipattamalaryn bekitsu turaly» buirygy [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000021856> (Accessed: 23.04.2022)

37. Vnukova V.A. O pravovom statuse medicinskih i farmacevitcheskih rabotnikov [Electronic resource]. Available at: <http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/33414/1/> (Accessed: 20.04.2022)

38. Kazakstan Respublikasy Ukimetinin 2021 zhylgy 30 nauryzdagy № 174 «Azamattyk kyzmetshilerge, memlekettik byudzhet karazhaty esebinen ustalatyn uzhymdardyn kyzmetkerlerine, kazynalyk kasiporyndardyn kyzmetkerlerine enbekaky toleu zhuiesi turaly» Kazakstan Respublikasy Ukimetinin 2015 zhylgy 31 zheltoksandagy № 1193 kaulysyna ozgerister engizu turaly» kaulysy [Electronic resource]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000174> (Accessed: 20.04.2022)

Авторлар туралы мәліметтер:

Галиакбарова Г.Г. - PhD, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің азаматтық, еңбек және экологиялық құқық кафедрасының доценті м.а., Сатпаев көшесі, 2, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Жаркенова С.Б. - заң ғылымдарының кандидаты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің азаматтық, еңбек және экологиялық құқық кафедрасының профессоры, Сатпаев көшесі, 2, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Galiakbarova G.G. - PhD, acting associate professor of the Department of Civil, Labor and Environmental Law, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev Str., 2, Nur-Sultan, Kazakhstan.

Zharkenova S.B. - Candidate of Law, Professor of the Department of Civil, Labor and Environmental Law, L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2 Satpayev str., Nur-Sultan, Kazakhstan.